

Kövér Laura

A koreai családmóde1l változása a 20. században

Bevezetés

A Koreai-félsziget államai a történelem folyamán folyamatosan kapcsolatban álltak a környező államalakulatokkal, népcsoportokkal. Korea geopolitikailag a Távol-Kelet fontos részén helyezkedik el és a környező nagyhatalmak igényt tartottak a területre. Először a kínaiakkal, majd a Belső-Ázsiából érkező, eredendően nomád népekkel kényszerült együttműködésre, mert azok terjeszkedtek és elfoglalták a kínai területeket is. Így a kínaiak után a Nagy Mongol Birodalommal (Yuan-dinasztia, 1271–1368) állt szoros kapcsolatban, azután a mandzsu Qing Birodalomnak (1644–1911) kellett behódolnia. Ekkor kezdődött a *Remetekirályság* korszaka: a koreai udvar szándékosan bezárkózott, hogy megóvja magát és kultúráját a külföldi eredetű változásoktól: „Korea látszólag behódolt a Csing (Qing) Birodalomnak, de valójában lenézték és barbárnak tartották őket. Ettől kezdődően a koreaiak magukat tekintették a klasszikus kínai civilizáció egyetlen méltó örökösének. Ez az úgynevezett Kis Kína-elv. A történelmi viharok nyomán a koreai udvar arra kezdett törekedni, hogy megóvja az országot a további idegen hatástól. A tengerparti övezetekből kitelepítették a lakosságot, és külön őrség gondoskodott az idegen hajók távoltartásáról. Ez az elzárkózás csaknem kétszázötven éven keresztül meghatározta az ország és a külvilág viszonyát. Európában ebben az időszakban kezdték a Koreai-félszigetet Remetekirályságnak nevezni.”¹ Legutoljára Japán hajtotta uralma alá: Korea a Japán Birodalom protektorátusa volt 1905–1910-ig, majd gyarmata 1945-ig.

Természetesen ezen országok kulturális kölcsönhatásban is álltak egymással, így terjedt példának okáért a buddhizmus: Indiából a Selyemúton a kínai közösségekhez jutott el, onnan a Koreai-félszigetre (a források szerint az első buddhista misszionárius, egy bizonyos Sundo, Kínából érkezett 372-ben²), majd Japánba. A szigetországba értelem-szerűen már nem az a buddhizmus érkezett meg, amely Indiában kialakult, mivel az idő múlásával és annak köszönhetően, hogy más-más közösségek sajátították el, formálták, hozzáadtak saját hitvilágukból, a buddhizmus eszmerendszere és pantheonja módosult és a különböző országokban más-más fajtája honosodott meg.

A buddhizmus tehát megérkezett a félszigetre a Három Királyság Korszakában (Samguk shide, i.e. 37 – i.sz. 676), virágzani kezdett, és már a Shilla Királyságban (i.e. 57 – i.sz. 935) államvallássá lett 535-ben: „az állam által támogatott vallás, és az államot támogató vallás (egyházi rendszer)”³. A buddhizmus befolyása aztán tovább nőtt, majd a Goryeo királyságban (918–1392) kulcspozícióba került.

Ehhez hasonlóan került a konfucianizmus Kínából Koreába a Joseon-kor kezdetén, és hamarosan ez lett az állam hivatalos ideológiája. A buddhista szerzeteseket és hívőket

1 tudomány és társadalom

üldözni kezdték, nem volt maradásuk. A kolostorokat is elkezdtek világi célra felhasználni (pl. műhely, raktár). Ez azért fontos, mert a buddhizmus az üldözéseknek köszönhetően perifériára szorult, ezzel párhuzamosan viszont terjedt a konfucianus eszme, amely mindent átfogó eszmerendszerré fejlődött, a mai napig fennmaradt és meghatározza az ország arculatát. A 17. századi bezárkózásnak is köszönhető, hogy a konfucianista világnézet fennmaradt a félszigeten. Az első európai keresztények 1594-ben érkeztek a Koreai félszigetre.⁴ A lakosság 49%-a keresztény, 47%-a buddhista, 3%-a konfucianus, 1%-a sámánista.

A koreai társadalom berendezkedésének alapját tehát a konfucianizmus eszméi adták, amelynek főbb ismérvei: az ősök tisztelete, a szülőknek és feljebbvalóknak való engedelmisség. A konfucianus etikai kódex megkísérli kategorizálni az emberek közötti kapcsolatok milyenségét; a társadalmat öt alapvető érintkezés határozza meg: az alattvaló és az uralkodó, a feleség és a férj, a fiú és az apa, a fiatalabb és az idősebb, valamint a barátok egymás közötti kapcsolata. Az utóbbi kivételével mindegyik szigorú alá-fölérendeltségi viszonyon alapul. A konfucianista társadalmakra a kollektívizmus, a közösségben gondolkodás jellemző: a közösség fontosabb az individualitásnál; ez a nyelvben is megnyilvánul. Már a Shilla-korban eljut a félszigetre (682, nemzeti iskola), de csak később emelkedik állami szintre.

A koreai családon belüli viszonyok kifejezésére, a berendezkedésre a *hojuje* szó használatos, amely szigorú patriarchális rendszerre utalt. A *hoju* jelentette a családfőt, a legidősebb férfit. Évszázadokon át jellemző volt a koreai házasságkötésekre, hogy nem a szerelmen-szereteten alapultak, hanem gazdasági-financiális megfontoláson, amelyet a szülők aktívan alakítottak. A házasulandó felek szüleinek egyetértése nélkül kevésbé volt elképzelhető egy esküvő. A házasodás után a feleség költözött férje családjához, ahol engedelmeskednie kellett, leginkább anyósának, aki a háztartás úrnője volt. A nőnek engedelmes menynek, szerető feleségnek és gondoskodó anyának kellett lennie. Negatív diszkriminációra biztos számíthatott a családjától és a tágabban vett környezetétől, ha férjét nem ajándékozta meg fiúgyermekkel, ugyanis köztudottan értékesebbnek tekintették a fiúkat a lányoknál; adódik ez a konfucianista koreaiak patriarchális berendezkedéséből.

Tanulmányomban a koreai családok 20. század eleji viszonyait kívánom bemutatni, amely egyben egy ősi berendezkedési formát is reprezentál. Kitérek arra is, hogy a 21. században miben különbözik egy család az ősi modelltől.⁵

Tradicionális házasságkötések

A koreai emberek a házasságot hagyományosan nem két ember, hanem két család uniójának tekintették. A házasság – mint írtuk – elsősorban gazdasági megfontolásokon alapult, nem pedig érzelmin. Nem is lehetett volna másképp, hiszen a házasodás eredményesen meglehetősen fiatal korban történt, amikor a felek még nem tudták eldönteni maguktól, hogy kivel kötnék össze életüket. Ezt a szülők döntötték el. A feleket nem véletlenszerűen választották ki. Félig-meddig hivatásos „kerítők” álltak rendelkezésre a közösségekben, az ő segítségükkel köttettek az elrendezett házasságok. A szakirodalom angolul a közvetítő mellett a „go-between” kifejezést is használja.⁶ Ez a mediátor vagy házasságszerző olyan személy volt, aki részletekbe menően ismerte az adott két család

társadalmi státusát, vagyonát és – nem utolsósorban – a házasulandó fiatalok személyiségét, így tudta felmérni, hogy a felek és családjaik megfelelő uniót alkotnának-e. Ő közvetített a családok között és ismertette, miért lenne ideális a szóban forgó fiatalok és családjaik számára a házasságkötés. Csak a szülők beleegyezése után találkozhattak a fiatalok, általában csak az esküvő napján. „Legtöbb esetben a fiatalok ez alkalommal látják egymást először. De akár tetszenek egymásnak, akár nem, a szülők akaratának eleget tenni kötelesek.”⁷

A vőlegény egy ideig a lánnyal él a lány szüleinél, később a feleség költözik a férjhez, annak szülei otthonába; a feleséget az új családja „adoptálja”. Valójában a Goryeo-korban a vőlegény ment át menyasszonya családjához a házasságkötési ceremóniára, ez a szokás fordult meg a Joseon-korban, azt eredményezve, hogy az újdonsült feleség új lakóhelyévé vált férje családjának otthona.⁸

A konfucianizmus a Yi-dinasztia⁹ által alapított Joseon-korban (1392–1897) szilárdult meg, olyannyira, hogy nemcsak az ország hivatalos ideológiája lett, amely bebetonozta a társadalom hierarchiáját, hanem általános világnézet. A korszak kezdetéig vezethető vissza az a szabályozás, miszerint a közös felmenőtől származó, apai ágon rokonságban álló emberek nem házasodhattak össze. Az azonos vezetéknevűek sem házasodhattak – vagyis az egy törzsből, nemzetségből származók – elkerülendő az endogámiát, vagyis a rokonházasságot. Ez azért lehetett problémás, mert némely vezetéknevű rendkívül gyakori (Kim, Yu, Park, Lee stb.). Ennek ellenére a Shilla-időszakban (676–935) és a Goryeo-korban (918–1392) széles körben gyakorolták az endogámiát és a családon belüli házasságok fajtáit, pedig a Yi-dinasztia rendeleteket is hozott ennek elkerülése érdekében. Először 1461-ben, majd egy 1669-es rendelet megtiltotta nemcsak az azonos vezetéknevűek és ezáltal azonos felmenőkkel rendelkezők közötti házasságot, hanem azok között is, akik ugyan nem közös őstől származnak, de ugyanaz a családnévük. Azonban az utóbbit nem lehetett kivédeni, ezért a kormány 1905-ben hivatalosan is elismerte, hogy csak azoknak nem szabad házasodniuk, akiknek azonos a vezetéknevük és azonos felmenőik bizonyíthatók.¹⁰

Az endogámia tiltásának szokása a konfucianizmusban rejlik. A koreaiak nagyra tartották a régmúltba visszavezethető családfát, a magas származásnak jelentőséget tulajdonítottak-tulajdonítanak. Az uralkodó család már a Shilla és Goryeo időszakában saját társadalmi osztályán belül kötött házasságokat, a Joseon-korban viszont széles körben elterjedt ez a szokás – a kasztrendszer szigorúan betartották. Sok más országhoz hasonlóan ebben a korszakban Koreában is megkülönböztették az előkelő réteget a közemberektől, különösen házasságkötés esetén. Nem a hitves jelölt személyiségét és képességeit mérlegelték, hanem azt, hogy az apja törzse mennyire volt jó hírű, az apa társadalmi rangja milyen magas volt, illetve mekkora befolyással bírt. Mivel a családfájuk felkutatására időt és pénzt áldoztak, könnyen visszakövethető volt, hogy milyen rangú felmenőkkel büszkélkedhet a jelölt családja.

A Joseon-korban a különböző osztályokhoz tartozó férfiak és nők közti házasság tilos volt, vagy helytelennek tartották, és az ilyen házasságból születő gyereket a szerényebb társadalmi osztályba tartozóként tartották számon. A homogén osztályon belüli házasság rendszere a törvénytelen gyerekeket hivatott megkülönböztetni a törvényesektől: a királyi udvar szolgálatában álló alattvalóknak és szolgálóknak tilos volt ugyanis olyan másik alattvalóval házasságra lépni, akinek a családjában valakit korábban árulónak nyilvánított-

1 tudomány és társadalom

tak. Így az áruló egész családja kiközösített lett. Egy hűségeseknek számító alattvaló csakis a többi hűséggel házasodhatott, az áruló családok sarjai pedig egymással. Magától értetődő módon egy rangos ember az udvarban nem házasodhatott visszavonult udvarhölgyekkel és egyéb szolgálókkal.

Származási dokumentumok és családfa

A családfa dokumentumai (chokbo) ma már nem képeznek akkora értéket, mint a Joseon-korban. Nem teljesen világos, mikor kezdték el a családfa-dokumentumokat előállítani, azonban feltételezhetően a 16. században és azután vált aktívvá e tevékenység. Ma már csak a történészeket érdekli, régen azonban nem tekintették művelt és kulturált embernek azt, aki nem volt tisztában saját felmenői ágával, nem tudta dokumentumokkal alátámasztani a régre visszavezethető vérvonalat. Egy valóban művelt embernek nemcsak saját származását kellett ismernie és értenie, hanem más, nagyobb klánokét is. Ahhoz, hogy ezt az elengedhetetlennek tartott tudást megszerezze valaki, nem volt elég azokra hagyatkozni, amiket a családban hallott apjától, nagyapjától a felmenőikről, hanem kutatómunkát kellett végezni. A családfa tanulmányozását *bohak*nak nevezik, amely lehetővé tette, hogy hivatkozzanak magas rangú elődeikre. Természetesen minél előkelőbb ősökkel büszkélkedhetett valaki, annál nagyobb társadalmi megbecsülés övezte.

A családfa-tanulmányok kiadásának több célja volt. Az egyik az ősöknek való tiszteletadás. A másik, bonyolultabb cél pedig a rokonok közötti harmónia megerősítésére tett kísérlet azáltal, hogy a rokonsági fokokat tisztán, átláthatóan lejegyzik. Így világossá vált, hogy ki milyen pozíciót foglal el a családban.

A családfa-kutatás a Yi-dinasztia (kormányzó csoportjának) ideológiájával állt összefüggésben. Az állam akkoriban nem állt másból, mint kiterjedt családokból. A legfőbb család a regnáló család volt, ők uralkodtak a többi családon. Természetesen az ország irányítása is a felebaráti szereteten és hűségen alapult, és fordítva, a lakosságnak olyan odaadással kellett szolgálnia az uralkodót, ahogy fiú az apját.

Rögzített és illusztrált családfával leginkább a *yangbanok* (yangban: nemesember; a Joeson-kor uralkodó társadalmi osztálya) rendelkeztek. A családtudatosság mint etikai norma kötötte őket. A középosztálybelieknek – akiknek eredendően szerény származásuk nem is tette lehetővé egy megbecsült családfa lejegyzését – és a házasságon kívül születetteknek csak akkor lehetett írott családtörténete, ha valamilyen kormányzati tisztiséget láttak el, vagy átmentek a katonai vizsgán, így a hadsereg tagjává váltak. A család birtoklása úgyszólván a *yangbanok* előjoga volt.

A genealógiai dokumentum a család magántulajdonát képezte, de társadalmi funkcióval bírt, ezért a hamisításuk egy idő után bevett szokássá vált. Ha valakit egy ilyen dokumentumban regisztráltak, mentesült a munka alól, amikor munkásokat toboroztak, úgy viselkedhetett, mintha egy *yangban* lenne, holott csak egyszerű közember volt. Mivel a *yangban* pénzt fogadott el a közembertől azért, hogy az bekerülhessen egy előkelő család történetébe, a *yangban* gátlástalanul eltávolította azon rokonát, aki befolyással vagy hatalommal nem rendelkezett; helyébe pedig az „újdonsült rokont” regisztrálta, aki egyes esetekben bűnöző vagy árulónak kikiáltott személy volt.

A családi berendezkedés, a családfő rendszer (hojuje)

Egy 1955-ös felmérés szerint a városban élő családokban a családtagok száma 4,8 volt, a vidéki környezetben élőké 5,3. Az 1930-as években az Amerikai Egyesült Államokban ezek a számok: 3,26 és 4,2.¹¹ A nagyobb szám azzal magyarázható, hogy a koreai fiúk nem költöztek el otthonról a házasságkötés után. Ez magasabbá tette a születési rátát. Ma már kevesebben élnek egy-egy családban, Dél-Koreát jellemzi az egyik legalacsonyabb születési ráta napjainkban.

A gazdag családokban voltak különböző alkalmazottak, cselédek, akik velük együtt éltek, városban persze több ilyen fordult elő. Ezek az alkalmazottak vidékről vándoroltak a városba munka és tanulás reményében.

A koreai társadalom erősen patriarchális és a szenioritás elvét követi. Elsősorban az elsőszülött fiú feladata továbbvinni a család vérvonalát és nevét. A házaspárok egészen a legutóbbi időkgig előnyben részesítették a fiúgyerekeket.

Az együttélés formáit tekintve a koreai családok három csoportra oszthatók: lineáris családra, férj-feleség családra és oldalági családra. Az úgynevezett *lineáris család* magában foglalja egy háztartásban a családfőt, annak legidősebb fiúgyerekeit és legidősebb fiúunokáját. Ők – és hitveseik – jogosultak tovább vinni a családi vonalat. Egy adott időszakban ezt testesíti meg a családok 30%-a. A *férj-feleség család* a szülőkből és még házastalan gyermekeikből áll, ezt nukleáris családnak is szokás hívni. Ez a felállás a társadalom 65%-át teszi ki, de ahogy telik az idő, átalakul lineárisra, ahogyan a gyermekek házasságot kötnek és megalapítják saját családjukat. Kialakul a tágabb értelemben vett család egyenes ági leszármazottakkal. A nukleáris család átmeneti forma, amely idővel átalakul lineáris családdá. Az *oldalági családok* magukban foglalnak egy vagy több generációból származó rokonokat, akik nem örökösei a családi vonalnak, például másod-, harmadszülött fiúk, unokatestvérek. Ez a típusú család csak bizonyos ideig áll fenn, amíg a másod- és harmadszülött fiúk meg nem alapítják saját nukleáris családjukat. Az oldalági családok száma igen kevés. Az idősebb fiúk által alapított „oldalcsaládok” száma arányosan növekszik a férj-feleség családok számával.

Szülő-gyermek viszony: a gyermeki hűség

A koreaiak közösségben gondolkodnak, nem individuálisan. A szerepeik és feladataik az otthon megteremtését és feladataikat szolgálták. A vérvonal és az otthon kihalását jelentette, ha nem született fiú utód. A család, az otthon feje a legidősebb férfi, ő a pátriárka. Az ő halálával legidősebb fia lesz az új pátriárka, a parancsoló. Ő a képviselője a korábbi és mindenkori generációk őseinek, képviseli a családot; őrzí generációkra visszamenőleg a család dokumentumait. Az ő dolga a család továbbvitele, celebrálja az ősök tiszteletére tartott szertartásokat, menedzseli a család pénzügyeit, és felügyeli a többi családtagot. Ő áll a középpontban és a család összes tagjának a pozíciója hozzá képest határozódik meg, figyelembe véve a nők és férfiak közti és a kor szerinti megkülönböztetést. Vagyis azoknak, akik közvetlenül felelősek a család továbbviteléért, magasabb a helyzetük, míg a többieké jóval alacsonyabb. Az első fiú örökli az otthont, övé lesz a nagy otthon/ház, a többi fiúé a kicsi otthon/ház.

1 tudomány és társadalom

A családok nem teljesen függetlenek klánjuktól. Mindenféle közösséget egyfajta nagycsaládnak tekintenek. A szeniorátus elve az otthonon kívüli világban is meghatározó. A tőlük idősebb idegenekkel való tiszteletteljes viselkedés olyan egyértelmű kötelezettség, mint a tiszteletadás apának és bátyának.

A *Szülőtisztelet könyve* című kínai klasszikus a legfontosabb Koreában, amelyben Konfuciusz arra tanítja a gyerekeket, hogy feltétlen odaadással gondoskodjanak majd idősebb szüleikről. Mindenféle magaviselet a *gyermeki hűség és tiszteletnek* (hyo, filial piety) nevezett alapvetésen nyugszik, ezen elv szerint nevelik a gyerekeket, amely később is világosan meghatározza az emberi kapcsolatokat. A gyerek elkötelezettségét jelenti szülei felé, amely többek között engedelmisségben és a szülők időskori gondozásában nyilvánul meg. Ez egy jelentős eltérés a nyugati kultúrától, ahol általános érvényűnek tekintjük, hogy a szülő feladata gondoskodni gyermekéről, nem pedig azért vállal gyermeket, hogy annak révén tudjon később megélni, mert a gyereket elküldik dolgozni, vagy aktív munkaerőként tekintenek rá, például a termőföldeken (évszázadokkal ezelőtt). A szülői utasítások abszolút megkérdőjelezhetetlenek voltak, szigorú engedelmisséget vártak a gyerekektől. Ha a fiú azt is gondolta, hogy amit kér, követel, helyén való, nem szegülhetett ellen szülei óhajának. Még ha a szülők nem is tudták teljesen ellátni szerepeiket, feladataikat, a fiú erkölcsi kötelezettsége, hogy a szüleit szolgálja teljes őszinteséggel és odaadással. Ha ennek ellenében cselekszik, megrovás jár erkölcsi tökéletlensége miatt, és büntetést rónak ki rá a bűnözők kódexébe foglaltak szerint. Ha valaki nem volt képes fiú utódot nemzeni, azt a szüleivel szembeni hálátlanságnak tekintették.

A szülőknek való feltétlen engedelmisség és a feljük való elköteleződés három alapvetésről indul. Az első: a gyerek adós a szüleinek, amiért a világra hozták; a második: a gyerek adós, amiért felnevelik; ezért a kettőért megfizethetetlen hálával tartozik. Ahogyan a mondás is tartja: „Az apám adott életet nekem, az anyám felnevelt; elkötelezettségem feljük végtelen.” A szülői szeretet abban nyilvánul meg felfogásuk szerint, hogy egyáltalán világra hozzák és felnevelik gyermeküket, ily módon az felbecsülhetetlen és meghálálhatatlan. A harmadik alapelv pedig az, hogy egy gyereknek a nevelőszülője felé is ugyanolyan elköteleződést és tiszteletet kell mutatnia, mintha vérszerinti szülő nevelné.

A gyermeki odaadáshoz tartoznak az ősök tiszteletére bizonyos időközönként bemutatott szertartások is (jesa), amelynek több fajtája ismeretes. Az elhunyt ős halálának napján minden évben rendeztek megemlékező aktust. Ezt a szertartás öt generációig felmenően tartották meg, a legidősebb élő férfi leszármazott házában. Az év más napjain is tartottak megemlékező, tiszteletadó, hálaadó szertartást az elhunyt ősöknek: a holdnaptár szerinti újév első napján (Seollal) és hálaadáskor. A hálaadás (Chuseok, őszközép, más néven hangawi) agrárkultúrához kapcsolódó hagyomány: aratóünnep a holdnaptár szerinti nyolcadik hónap tizenötödik napján. Ilyenkor a család tagjai az ország különböző részeiről is összegyűlnek és együtt ünnepelnek, hálát adnak az ősöknek a betakarított termésért. A gyermekeknek, fiataloknak meg kell hajolniuk az idősebb rokonok előtt (sebae, meghajlás, az ezért kapott zsebpénz: sebaedon). A Chuseok napjának reggelén megemlékező szertartást tartanak az ősök tiszteletére a házaikban, ez a Charye. A közös étkezés után kilátogatnak az elhunyt rokon sírjához (Seongmyo) és a sírt és környékét megtisztítják a gazoktól (Beolcho). Utána hazamennek és közösen játszanak népi játékokat, például körtáncot (Ganggangsullae).

Egy átlagos szertartás – például az elhunyt születésnapján – a következőképpen zajlott: a rokonok az elhunyt legidősebb fia családjának házában gyűlnek össze. A szertartást

a halál napját megelőző este vagy éjfél után végzik. A rítust az elhunyt legidősebb férfi rokonának kellett irányítania, ma már a fiatalabb fiúk és nők is bemutathatják.¹² Az ételkészítés a nők feladata: a rituálét tartó legidősebb férfi feleségéé. Az asztalra (charyesang) többféle ételt készítenek elő, bort, marhahúst, halat, három különböző színű zöldséget, sokféle gyümölcsöt, rizstortát (songpyeon), leginkább azon ételeket, amiket az elhunyt szeretett. A shinwi, vagyis emléktábla, ami az elhunyt szellemének jelenlétét szimbolizálja, az asztal közepén kap helyet, az ételeket ehhez képest rendezik el az asztalon. Egy-egy gyertyát is gyújtanak az asztal két végében. Erekyetartó is van az asztalon, amely előtt írott ima helyezkedik el, ha a család nem rendelkezik emléktáblával.

A szertartás több részből áll, amelyek meghatározott sorrendben követték egymást. 1. *Kangshin* – több rituális köszöntés, amely a földre hívja a szellemeket. 2. *Choheon* – „első felajánlás”: a legidősebb férfi leszármazott elsőként ajánlja fel a rizsbort az elhunyt szellemének, utána a felesége teszi ugyanezt. A legidősebb fiú rokon rituálisan meghajol kétszer tiszteletét kifejezendő, majd a feleség négyszer. 3. *Aheon* – „második felajánlás”: a korban következő második legidősebb férfi leszármazott (általában a másodszületett fiú vagy vő) szintén szeszes italt, bort ajánl fel. 4. *Jongheon* – „az utolsó felajánlás”: a harmadik legidősebb leszármazott (tipikusan a harmszülött fiú vagy vő) szintén alkoholos italt ajánl fel. Ezt az összes magas rangú rokonnak el kell végeznie. 5. *Sapsi* – „a kanál elhelyezése”: a fő fogást a legidősebb férfirokon szervirozza az emléktáblához úgy, hogy a főtt rizst tartalmazó edénybe egy kanalat szúr, hogy az függőlegesen álljon. 6. *Yushik* – „sürgős fogás”: úgy tartották, hogy ez után az ősök elfogadják a felajánlásokat és részt vesznek az étkezésben, ezért a családtagok elhagyják a szobát, hogy az elhunyt szelleme nyugodtan ehessen. Pár perc múltán visszatérnek a szobába. Erre a legidősebb férfirokon ad jelet torka köszörülésével. 7. *Heoncha* – „tea ajánlás”: sült rizsből főzött teát kínálnak. 8. *Cheolsang* – az asztal leszedése. A résztvevők meghajolnak kétszer, a szellemeket pedig újtukra eresztik jövő ilyenkorig. Az asztalról leszedik az ételeket és italokat, az imát tartalmazó papírt pedig elégetik, miután korábban elmondták. 9. *Eumbok* – „italáldások”: a résztvevők közösen elfogyasztják az elkészített ételeket és italokat, miközben az elhunytaktól áldást kapnak.¹³

E szokásokkal erősítették a vérrokonság tudatát, kifejezték tiszteletüket és hálájukat szüleiknek, nagyszüleiknek akkor is, ha ők már nem éltek. A szülő halála után három évig a gyerekek körültekintően kellett viselkednie minden szituációban és széles skálán kellett szertartásokat bemutatnia – ezzel fejezte ki, hogy halála után is tiszteli szüleit. A felmenők e nagyfokú tisztelete egyértelműen konfucianus örökség. Ez a baráti magatartás nemcsak a szülőkkel és az otthonnal szemben volt érvényes, hanem a többi emberrel is, akivel érintkeztek. Velük is barátságosan viselkedtek, a hivatásukban is ennek megfelelően kellett helytállni, még ha ez az életük feláldozásával is járt. Ez a fajta udvarias-barátságos viselkedés olyan abszolút norma és érték volt, amelyet egész életük folyamán követtek.

A nők helyzete

„Bár a Silla Királyság időszakában többször is előfordult, hogy királynő irányította az országot, a szigorú konfucianus viszonyok között ez elképzelhetetlen lett volna. A konvencionális szabályok szerint a nők élettere a családra koncentrált, ahol feltétlen engedelmisséggel tartoztak férjüknek. Feltétlen engedelmisséggel tartoztak továbbá a

1 tudomány és társadalom

férj szüleinek is, így aztán a meny-anyós viszony a koreai családok alapvető feszültségforrásává vált. Az özvegyiségre jutott nők pedig – az elhunyt férj iránti tisztelet jegyében – nem köthettek újból házasságot. A Csooszon Királyság társadalmában a nők csupán négyfajta szerepkört tölthettek be: szangkungnak (sangkung) nevezett udvarhölgyek lehettek, gyógyítónővé képezhették magukat, sámánnőként tevékenykedhettek, vagy pedig kiszengnek (kisaeng) nevezett „szórakoztató hölgyként” élhettek. Az utóbbiak a japán gésákhoz hasonlóan dallal, tánccal, sőt versírással szórakoztatták előkelő vendégeiket.¹⁴ Az eddigiek alapján – fiúgyermek születésének örültek a házaspárok, férfiak öröklik a családi vérvonalat – kijelenthető, hogy a nők státusa a koreai társadalomban igen alacsony volt, azt viszont meg kell jegyezni, hogy a háztartáson belül létezett tekintélyük. Általánosságban érvényes és elfogadott volt, hogy egy házasság akkor működik megfelelően, ha a férj jól utasítja a feleségét, a feleség pedig engedelmeskedik neki. „A társadalom alapját az erősen kifejllett családi élet képezi. (...) A családfő az úr. A férj hatalma korlátlan. Cselédei, gyermekei föltétlenül engedelmességgel tartoznak. A nő állása teljesen alárendelt. Gyermekekora óta a házimunka az ő vállaira nehezedik. Nemcsak mos és főz, hanem őröl és darál, fon és sző, egyszóval a nyersterményt ő dolgozza föl a házi szükségletre: munkás, gyáros, iparos, szolga és hitves egy személyben. De e nagyon alárendelt szerep és nehéz munka dacára, egyénisége nem látszott szenvedni. Értelmes, és akik megkeresztelkednek, gyorsan művelődnek is. (...) A koreai legszebb jellemvonása kétségkívül a szülők iránt tanúsított mély tisztelet és az őszinte felebaráti szeretet. A családfő az atya, az egész háznép ura. Akarata egyedül kötelező és saját gyermekei úgy néznek reá, mint szolga urára. Jelenlétében a fia nem ül le, se nem mer dohányozni és ha az apa megjegyzést tesz, azt parancsnak veszik.”¹⁵

A nőt házassága után apja nevére regisztrálták, ahogyan születendő gyermekeit is. A személyi igazolványok kora előtti időkben a nők gyakorta megfedkeztek saját nevükről. Ennek az volt az oka, hogy a nőket a saját nevükön igen ritkán szólították. Kisgyermekkorukban babának, aztán valamilyen beceneven, például „Kincsem”-nek hívták őket, azután ha gyermeke született, akkor a „kisbaba anyja”-ként emlegették, vagy (ha a gyermekének például Cheolsu a neve) Cheolsu anyjaként. Idősebb korában egész egyszerűen nagymamának szólították a hölgyeket.¹⁶

A feleségnek nemcsak férjét, hanem anyósát, apósát, sógorát és sógornőjét is szolgálnia kellett – vagyis a férje rokonait, kiváltképp, ha egy háztartásban élt velük. A férj-feleség viszony egyértelműen alárendelt volt az apa-fiú viszonynak. A házasságkötés után a feleségnek az volt a dolga, hogy a férje családjához költözzön – mivel a fiúgyerek otthon maradt –, ahol úgy kezelték, mint egy újabb lánygyereket vagy egy szolgálót. Ugyanazok voltak a feladatai, mint addig a szüleinél, valamint az, hogy fiút szüljön. Mikor megszületett az első gyermeke, ez megváltozott és legfontosabb feladata a gyereknevelés lett. „A Joseon-korban özvegy nő nem házasodhatott újra, özvegy férfi igen. A férfi kezdeményezhetett válást csak, amire elegendő indok volt az is, ha felesége nem tudott fiút hozni a világra. Ez volt ugyanis a házasság alapvető lényege, hogy legyen, aki továbbviszi a férfi vérvonalát. Lánygyermek nem számítottak. Ha nem is váltak el, a férfi tarthatott második feleséget, habár kedveltebb szokás volt, hogy a férj, ha lehetséges, örökbe fogad egy fiút valamelyik fiú testvérétől.”¹⁷ Volt olyan időszak is, amikor egy házaspárnak maximum két gyermek világra hozatalát engedélyezték. Erre azért volt szükség, mert a házaspárok gyakran addig próbálkoztak, ameddig nem született fiú.

Modern idők – modern család

Manapság nem ennyire merev a rendszer, főként az utóbbi évtizedben változtak meg a koreaiak szokásai, ugyanis – véleményem szerint – egy ennyire gyorsan felzárkózott ország esetében, amely napról napra fejlettebb lesz technológiailag, gazdaságilag, iparilag, nehezen elképzelhető, hogy a családon belüli viszonyok ugyanolyan formában álljanak fenn, mint akár csak a múlt század hatvanas éveiben. A koreai gazdaság hirtelen indult növekedésnek a hetvenes években; akkor még elmaradottak voltak a szocialista Magyarországhoz képest, azonban a kilencvenes évekre lehagytak bennünket, és a 1997-es ázsiai gazdasági válság után is úgy talpra tudtak állni, hogy ma már Korea gazdag országnak, jóléti államnak tekinthető.

A koreai családok mára modernizálódtak, a társadalom különösen az utóbbi tizenöt évben ment át gyors és meghatározó változásokon. Rengeteg tényező formálta a 20. században a koreai társadalmat – a teljesség igénye nélkül hadd emeljek ki néhányat.

1. A modernizáció a japán megszállással kezdődött, amely kétségkívül Korea történelmének letragikusabb korszaka, viszont meg kell említeni, hogy a japánok technikai fejlettségének köszönhetően az olyan alapvető fejlesztések, mint az első vasútvonalak kiépítése az országban. A második világháborúban és a koreai háború (1950–53) ideje alatt amerikai csapatok érkeztek az országba, akik egyúttal hozták magukkal saját kultúrájukat is (filmek, zene, szórakoztató lapok), ami rohamosan terjedni kezdett a koreai lakosság körében, nagy szimpátiát kiváltva belőlük. Így kezdődött ismerkedésük a nyugati kultúrával.

2. A koreai háborút lezáró panmindszoni (Panmunjeom) fegyverszüneti egyezmény következtében a két részre váló országban családok szakadtak szét, amelyek egyesítésére Dél-Korea a mai napig tesz kísérleteket.

3. Az 1960–70-es években meginduló urbanizáció következtében ezrek költöztek a városokba, és a migráció olyan szempontból hathatott a családi viszonyokra, hogy a családtagok, szülők és gyermekeik már nem feltétlenül élnek egy háztartásban, akár egymás közelében sem, így a kötelék és hagyományok is lazulnak.

4. A hetvenes évektől kiépülő családi vállalatok, a *jaebolok* is változtathattak valamit a felépítésen, olyan szempontból, hogy ha a vállalatvezetőnek nem született fia, lánya férjét nevezhette ki utódjául, vagy egyéb magas pozícióba helyezhette a vejét a cégen belül, esetleg a leányvállalatok élére állíthatta őt. Azokra a vállalatokra kell gondolni, amelyek családi cégként kezdték meg működésüket, mint a Samsung (Samsung Group/Guerup), LG (LG Jeonja) vagy a Hyundai (Hyeondaejadongcha Jushikhoesa).

A koreai társadalom jelenleg is átalakulásban van, hisz most hoznak meg kétségkívül szükséges, azonban évszázados hagyományokat eltörölő jogszabályokat. Ugyanakkor a legmélyebben gyökerező tradíciók, az alapvető tiszteletadás a szülők és idősek felé a mai napig nem halványultak, ez a nyelvhasználatban is jelen van. 2004-ben látott napvilágot a rendelet, amely lehetővé teszi, hogy ne csak az apa vagy a férfi lehessen a családfő, hanem a nő is, illetve, hogy ne csak az apa vezetéknévét vehesse fel a gyermek, hanem az anyját vagy újraházasodás esetén a nevelőapját. Nevetséges volt, hogy egy apa nélküli fiúgyerek előbb lehessen családfő, mint az anyja vagy a nagymama. Ez a törvényt módosítás nagy lépés az emberi jogok érvényesítése felé.

Sokan a koreaiak közül tévesen úgy hiszik, hogy a családi regisztrációs rendszer, vagyis a *hojuje* hagyományosan koreai eredetű eljárás, azonban ez nem más, mint a japán gyar-

1 tudomány és társadalom

mati uralom egyik elavult maradványa.¹⁸ Valójában a *hojuje* 1910-ben került bevezetésre Koreában a japán annexió után. Japánban a Meiji-restauráció korszakában, 1868-ban született egy polgárjog, amely konzerválni kívánta az ország patriarchális, feudális és autoriter jellegét, biztosítva így a lakosság hűségét az uralkodó felé. Amikor Japán megvetette a lábát Koreában, ugyanezzel a céllal erőszakolta a koreaiakra is ezt a család-adminisztrációs rendszert: az ország egy hatalmas klán, amelynek élén a japán uralkodó áll, és olyan hűséggel és tisztelettel kell viseltetni felé, mint egy családban az édesapa és/vagy nagypapa felé.¹⁹

A második világháború után Japán eltörölte a családi regisztrációs rendszert, emberi egyenlőtlenségi jogokra hivatkozva, Dél-Koreában viszont még sokáig hivatalosan fennállt. Ennek egyik oka az volt, hogy Park Chung Hee diktatórikus rendszere alatt (1961–1979) a hűséget és kötelességeket hirdették agresszívan, ami összhangban állt az addigi konfucianus berendezkedéssel. Ez kapóra jött továbbá az iparosítási törekvéseknél is: a Park-kormányzat nyíltan exportorientált gazdaságpolitikájának sok-sok dolgos kézre volt szüksége ahhoz, hogy a gazdaságot, a termelést felelőssze, és az ország végre valami bevételre tegyen szert. Ehhez pedig kellett az önfeláldozó családfő képe, aki időt-energiát nem sajnálva dolgozik, hogy eltartsa családját.

Természetesen vannak olyan szülők is, akik haladóbb felfogásról tesznek tanúbizonyságot: egyes családokban már napirendre került a téma, hogy a házaspár két gyermeke között – tekintet nélkül a nemekre – hogyan osszák el egyenlően az örökséget és a szertartások végzésének felelősségét. A családfő-rendszer több okból sem helyénvaló: bár őriz valamit a konfucianus hagyományokból, hivatalosan nem koreai kormány által rögzített adminisztrációs rendszer, hanem egy imperialista birodalom ideológiája, amit rákényszerítettek a koreaiakra. Másrészt teljesen elavult a koreaiak demokratikus köz-társaságában, ahol a nemi egyenlőséget az alkotmány is biztosítja.

Az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága 1999-ben javasolta a Koreai Köztársaságnak, hogy törölje el ezt az adminisztrációs rendszert, mert az állampolgárok egyenlőtlen jogait rögzíti. 2005. március 2-án született meg a törvény, amely eltörölte a *hojujet*, a nemek szerinti diszkrimináció szimbólumát. Ez azt jelenti, hogy egy újrَاهázasodó nő felveheti új férje nevét, vagy leánykori nevét, a gyerek pedig eldöntheti, melyik szülője nevében szeretné regisztrálni magát (anya, apa, nevelőszülő).²⁰

Válások és születések

Ma már Dél-Koreában is egyértelmű, hogy a nők is kezdeményezhetnek válást. De a válás ma is kényes téma. Egy nőt születésekor édesapja nevében regisztrálják, házasságkötés után viszont a férjéhez. A válás után az a kérdéses szituáció áll elő, hogy kihez „tartozik” az érintett nő. Ilyenkor újra az apjához regisztrálni kellemetlen; egyesek szerint olyan, mintha visszakönyörögné magát az eredeti családjához. Ezen talán segített a *hojuje* rendszer 2005-ös eltörlése.

A válások számának világszerte megfigyelhető növekvő tendenciája nem kerülte el a koreaiakat sem. Az ország gazdagodásával és a tradíciók szorításának enyhülésével arányosan a társadalmi stigmák – amelyek miatt az elválni készülő párok vonakodtak felbontani kapcsolatukat – egyre halványodnak. A sokáig nem is létező válás először az 1970-es években jelent meg komoly számban, amikor a koreaiak elkezdtek vidékről a

városokba költözni. Azokra a családalapító párokra, akik már nem élnek együtt a rokonokkal, kisebb nyomás nehezedett az együtt maradásra vonatkozóan, így könnyebben szánták rá magukat a válásra, miután kapcsolatuk megromlott. Az évek folyamán azok a válást szabályozó törvények is változtak, amelyek a nőkkel szemben tartalmaztak hátrányos megkülönböztetést. A válások ugrásszerű emelkedése az 1990-es években annak következménye, hogy a nők képzetesebbek lettek, és többjüknek lett állása. Mostanában a nők – nyugati nőtársaikhoz hasonlóan – inkább érzik azt, hogy joguk van a személyes boldogsághoz. A válások többségét nők kezdeményezik; a leggyakrabban felhozott válóok pedig a személyiségbeli különbözőség. A férfiak nehezen alkalmazkodtak a politikai és gazdasági változásokhoz, de azt gondolták, hogy legalább a család ugyanaz marad, de a tény az, hogy a koreai társadalom összes intézménye közül valószínűleg a család az, amely a legnagyobb változáson ment át.

Az ezredforduló környékén Koreában a válási arány a világon az elsők közé emelkedett. Összehasonlításképpen: 2001-ben az 1000 főre jutó válások aránya 2,8 volt. Ugyanez a mutató az Európai Unióban átlagosan 1,8; Japánban 2,3; habár ezek az adatok még így is elmaradnak az Egyesült Államok 4-es értéke mögött. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a házassági arány szintén csökkent; alacsonyabb, mint az Egyesült Államokban, de magasabb, mint Európában vagy Japánban. A 2000-es évek közepén a válási arány már 3,5 volt.²¹

A rendkívül magas és folyamatosan növekvő válási aránynak 2008-ban egy törvénymódosítás vetett véget. Ekkor szigorították meg azt a korábbi gyakorlatot, amely szerint a koreai párokat szinte azonnal, várakozási idő nélkül elválasztották egymástól, minimális illeték befizetése ellenében. Az új rendszer szerint a gyermeket nevelő pároknak három hónapos, míg a gyermektelen pároknak egy hónapos gondolkodási időszakra kellett átmenniük, mielőtt a válást kimondják. Azonnali válás azóta csak fizikai vagy szexuális bántalmazás miatt lehetséges. A Legfelsőbb Tanács szerint az új szabályozás bevezetése után emelkedett a válókeresetek visszavonásának száma, míg a Nemzeti Statisztikai Hivatal szerint az elváló párok száma határozottan esett az egy évvel korábbi adatokhoz viszonyítva. Ezzel a gyakorlattal sikerült megállítani azt a trendet, amely Dél-Koreát Ázsia egyik legmagasabb válási rátával rendelkező országává tette, és ahol az 1995–2005 közötti időszakban csaknem megduplázódott a válások száma.²²

A koreai társadalom nemcsak a válások előfordulását tekintve „zárkózik fel” a nyugati társadalmakhoz. A Nemzeti Statisztikai Hivatal adatai szerint 2009-ben Dél-Koreában regisztrálták a világon legalacsonyabb születési arányt, amelyhez már a megelőző évek folyamatosan csökkenő születésszáma vezetett.²³ A csökkenés oka a házasságkötések idejének kitolása, valamint a kevesebb gyermek vállalása. A fiatal párok manapság is tiszteletben tartják szüleik véleményét, óhaját: a lánykérés akkor következhet be, miután a pár találkoztól szervezett szülei számára, és elnyerik egymás szimpátiáját. Ha a szülők úgy gondolják, a másik fél nem megfelelő partner a gyermekük számára, nincs esküvő. Ennek az is az oka, hogy a fiatalok önerőből nem tudnak egy költséges esküvőt finanszírozni, számítanak a szülei támogatására; cserébe, mondhatni, tiszteletben tartják a szülei preferenciáját.

A kirajzolódó tendencia egy előregedő társadalom képét vetíti előre, amely nagyobb terhet ró az állami ellátórendszerekre, a csökkenő munkaerő piaci résztvevő és a növekvő nyugdíjas korú népesség miatt. A munkaerőpiacra belépő fiatalokra nagyobb terhelés ne-

1 tudomány és társadalom

hezedik; ez az egész folyamat ördögi körként tovább súlyosbíthatja a helyzetet a még alacsonyabb születési számok felé közelítve. A nők, karrierjük építése miatt, később vállalnak gyermeket – ezt támasztja alá az az adat, miszerint a harmincas éveikben szülő nők (43,4%) meghaladja a húszas éveikben szülő nők arányát (35,2%).²⁴

A karrier építése mellett a születésszám csökkenésének másik jelentős oka a gyermeknevelés költségeinek megemelkedése. A szülők szeretnék a legjobb ellátást és oktatást biztosítani gyermekük számára, amely a mai koreai társadalomban komoly elvárás. Ez azonban jelentős anyagi terhet jelent; így aztán többször is megfontolják, vállaljanak-e egyáltalán gyermeket, illetve az eredetileg több gyermeket tervezők is meggondolják magukat az első gyermek születése után. Az állam különböző intézkedésekkel igyekszik megállítani és lehetőleg megfordítani a nemkívánatos tendenciát: több pénzt költenek terhes gondozásra, termékenységi kezelésekre, gyermeknevelési és -elhelyezési támogatásokra; a legalább két gyermeket nevelő szülők adókedvezményben részesülhetnek, a szülő nők férjei extra szabadnapokat kaphatnak. Az utóbbi években hozott kormányzati intézkedések egyelőre azonban nem hozták meg a várt eredményt. Szakértők szerint elengedhetetlenül szükséges, hogy a kormány további kedvezményekkel, könnyítésekkel álljon elő a születések számának növelése érdekében; ellenkező esetben a rekord gyorsasággal fejlődő ország fejlődése vészesen megtorpanhat, az idősebb népesség ellátásával járó terhek pedig jelentősen növekednek. A koreai nők továbbra is legalább kettős elvárással néznek szembe: olyan módon kell a társadalom hasznos, pénzkereső tagjává válniuk, hogy közben a gyermeknevelés terén is helyt álljanak.²⁵

Családtervezés

A születési ráta ijesztően alacsony voltához hozzájárul az is, hogy – ki nem mondottan ugyan, de – ma is előnyben részesítik a fiúgyermeket a lányokkal szemben. Törvény tiltotta az orvosoknak, hogy a leendő szülők előtt felfedje a születendő gyerek nemét – feltehetően azért, mert ha kiderül, hogy lány lenne, abortuszt kérvényeznének a szülők. A törvény annyiban módosult 2009-ben, hogy az orvos a terhesség utolsó fázisában fedheti fel a gyermek nemét, amikor az abortusz már lehetetlen.²⁶ Állítólag azóta a fiúgyermek-preferencia is jelentősen csökkent a gyermekvállalás előtt álló házaspárok körében. Az igazság az, hogy évente körülbelül 300 ezerre tehető az abortuszok száma, amelynek többségét azután végeztetik el, miután kiderül a magzat neme.

Általánosságban elmondható, hogy minél magasabb szintű oktatásban részesült egy nő, annál kevésbé érzi magára nézve kötelezőnek, hogy fiú gyermeket szüljön. A városi lakosságra is jellemzőbb ez a másfajta felfogás, míg egészen a legutóbbi időig a kisebb településeken és periférián élő nők úgy nyilatkoztak, hogy „muszáj fiút szülnöm”.²⁷ A kormány is tett erőfeszítéseket, hogy a szülőket arra biztassa, hogy a születendő lánygyermeket is értékeljék ugyanannyira, mint a fiúkat. Mégis, a fiúgyermek-preferencia csökkenése inkább a nők iskolázottságának, munkába állásuknak és a városiasodásnak köszönhető: a fiúk elköltöztek szüleiktől, és már nem élnek velük egy háztartásban a feleségükkel együtt. Az is megfigyelhető, hogy azok a nők, akik idősebb korban lépnek házasságra – nem törődve a tradíciókkal –, nem különösebben erőltetik a fiúgyermeket, míg azok, akik a szüleik által szervezett házasságban élnek, különösen fontosnak tartják, hogy fiút szüljenek, aki majd továbbviszi a család vérvonalát. Ez arra az esetre is

igaz, hogy ha a férj családjában ő az egyedüli fiú gyerek, mert akkor rá hárul a felelősség, hogy fiút nemzzen.

Nők a modern Koreában – család és munka

Továbbra is akkor becsülnék meg igazán egy koreai nőt, ha a családjának, a gyerekeinek szenteli az életét. A karrier csak a második lehet, legalábbis ez a társadalom elvárása. Persze ebből egyre több nő próbál kitörni, leginkább a tanulás, önképzés útján. Ebben nagy segítséget nyújtott az Ewha Women's School, amely egyszerű lányiskolának indult 1886-ban, mára viszont neves női egyetemmé lett.²⁸ Innen kerülnek ki azok a nők, akiket tudományos vagy társadalmi célú munkájukért elismer a közvélemény. Az érvényesülés érdekében viszont a gondoskodó családanya látszatot is fenn kell tartani. A női egyenjóságért küzdő aktivisták is ebből az iskolából kerülnek ki. A Koreai Köztársaság szabad, demokratikus társadalom, amely azonban még tele van konfuciánus berögződésekkel; emiatt a nők még mindig nem részesülnek ugyanolyan bánásmódban, mint a férfiak. A nők nagyjából a felét, vagy valamivel többet keresik annak, amit egy férfi kapna ugyanazért a munkáért. Ennek pusztán a nemi identitás az oka. A munkaadók ugyanis a nőket „megújuló energiaforrásként” kezelik: a kiöregedő húszasokat, akik a szülés miatt kénytelenek otthagyni a munkát, felváltja a friss munkaerő. Az iskolák elvégzése után ők is csak pár évet dolgoznak, hogy aztán családot alapítsanak. Egy nőtől a szülés után nem várják el, hogy visszamenjen dolgozni, ugyanis úgy nem tudná minden figyelmét a családnak szentelni. A mai fiatal, értelmes nőt azonban nem elégti ki a családanya szerep; karrierre vágyanak. Szeretnének világot látni, tanulni, hogy jó munkát szerezzenek, és később törődni a családalapítással. Az is bevett szokássá vált, hogy gazdag szülők örökbe adják gyerekeiket az Egyesült Államokba, vagy Nagy-Britanniába azért, hogy majd ott egy világhírű egyetemen diplomázzon le – ezzel is előkészítve gyerekek majdani karrierjét –, ők pedig saját karrierjükre tudjanak koncentrálni. Létezik egy másik családmodell is, amikor az apa otthon dolgozik, és a pénzt a Nyugatra költözött feleségének és gyerekének küldi. A feleségnek annyi a dolga, hogy a háztartást vezesse, és nevelje a gyereket, a gyerekek meg az a dolga, hogy minél jobb egyetemen minél jobb diplomát szerezzen. Van olyan is, hogy a gyereket egész egyszerűen külföldre adoptálják. Ez a tendencia akkor kezdődött, amikor a koreai háború után sok gyerek lett árva. Az örökbeadások azonban folytatódtak, pedig a mai Korea már fel tudja nevelni és gondozni gyermekeit. A sorozatos külföldre adoptálások egyre nagyobb visszhangot váltanak ki a koreaiakból, ugyanis a külföldiek szemében ez azt a látszatot kelti, mintha Korea gazdasági vagy egyéb okokból nem lenne képes ellátni a gyerekeket.²⁹

Elgondolkodtató, hogy miért fontos ennyire a karrier, főként, hogy a koreaiak is tisztában vannak azzal, hogy önmagában egy jó diploma nem garancia a sikeres élethez és pályához. Az átlagos családok esetében manapság is igaz, hogy az apák nem veszik ki részüket aktívan a gyerek taníttatásában, emellett a szülők nagyon sok pénzt költenek magántanára a gyerekeik számára, ahelyett, hogy megtanítanák nekik, hogyan kell egyedül tanulni, és hogyan lehet örömet lelteni a tanulásban.³⁰

Tanulságok

A koreai társadalom épp fordulóponthoz ért: bizonyos ősi tradíciók ma is megtalálhatók életvitelükben, hozzáállásukban, viszont egyes jelenségek arra engednek következtetni, hogy az átfogó változás beindult, csak idő kérdése, mikor lesz számottevő az élet minden szegmensében, mikorra válik visszafordíthatatlanná. A mai ötvenes és attól idősebb korosztály még ismeri az évszázados szokásokat, tudják lépésről lépésre, hogyan bonyolították le szülei, nagyszülei az elhunyt felmenők tiszteletére a szertartásokat. Bizonyosan ez a korosztály is legjobb tudomása szerint átadta ismereteit utódainak, viszont azok, akik az ezredforduló után válnak szülővé, biztosan nem fogják saját családjuk körében olyan híven követni a tradíciókat, mint ahogyan azt tanulták. Elképzelhetőnek tartom, hogy mire a mai gyermekeknek saját gyermekei lesznek, egy ilyen aktus már csak egy gyertyagyújtásból, esetleg közös vacsorából és egy jelképes meghajlásból fog állni. Vagy csak annyiból, mint sok nyugati országban: a családtagok az elhunyt, szeretett rokon születésnapján, halálának napján a temetőbe látogatnak, hogy virágokat tegyenek a síremlékre.

A koreaiak ősi szokásait feltétlenül érdemes tanulmányozni autentikus forrásokból, koreai múzeumokban, levéltári kutatással, anyanyelvi tudósok, kutatók publikációinak megismerésével. A múlt század ötvenes éveit utáni változásokkal teli időszakot is feltehetően akkor lehetne részletesen elemezni, ha rendelkezésre állna olyan kutatás, amelyet koreaiak végeztek koreai nyelven. A ma társadalmát csak úgy ismerhetjük meg, ha magukat a koreaiakat kérdezzük meg életükről, hiedelmeikről. A koreai társadalomban hosszadalmas átstrukturálódási folyamat zajlik, amelynek eredményeit ma még nem láthatjuk.³¹

Jegyzetek

¹ Csoma Mózes: *Korea. Egy nemzet, két ország – a közös gyökerektől.* Napvilág Kiadó, Budapest, 2013. 45. o.

² Hidas Gergely – Szilágyi Zsolt (szerk.): *Buddhizmus.* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2013. 194. o.

³ Uo. 189. o.

⁴ Csoma Mózes, i. m. 46. o.

⁵ A koreai nevek és kifejezések Koreai Köztársaság Kulturális Minisztériumának (Ministry of Culture, Sports and Tourism) 2000-ben bevezetett átírási módja (Revised Romanization of Korean) szerint szerepelnek. A koreai személyneveket eredeti formájukban közlöm, tehát a családnév szerepel elől.

⁶ Choi Jai-seuk: *Family System = Korea Journal.* 1977. 5. szám, 4. o.

⁷ Vay Péter: *Korea. Egy misszionárius feljegyzései a századfordulóról.* In: Terebess Ázsia E-Tár. Szerkesztette: Birtalan Ágnes. <http://terebess.hu/keletkultinfo/vay.html> (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

⁸ Lee Suk-Tae: *Problems With Korea's Family 'Headship' System.* In: *Korea Focus.* 2001 nyár. http://www.koreafocus.or.kr/design1/Essays/view.asp?volume_id=16&content_id=722&category=G (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

⁹ A 2000-es átírás szerint *I lenne*, de a hagyományra való tekintettel az elterjedt *Yi-változatot* használom. A koreaiak, akiknek ma ez a vezetéknevük, általában a Lee-átírást választják.

¹⁰ Choi Jai-seuk, i. m. 5. o.

¹¹ Uo. 6. o.

¹² Kim Sun-joo: *Ancestral Rites by Daughters as well as Sons*. In: *Korea Focus*. 2010. 02. 09. http://www.koreafocus.or.kr/design2/Society/view.asp?volume_id=95&content_id=102928&category=D (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

¹³ Visitkorea.co.kr. http://english.visitkorea.or.kr/enu/SI/SI_EN_3_6.jsp?cid=613421 (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

¹⁴ Csoma Mózes, i. m. 38–39. o.

¹⁵ Az idézet forrása: Vay Péter: *Korea. Egy misszionárius feljegyzései a századfordulóról*, i. m.

¹⁶ Donald N. Clark: *Culture and customs of Korea*. Greenwood press. Westport, CT., 2000. 160. o.

¹⁷ South Korea – *The society. Changing role of women*. http://www.mongabay.com/reference/country_studies/south-korea/SOCIETY.html (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

¹⁸ Lee Eun-Young: *Hoju Family Headship System Ill-suited to Modern Family Life*. In: *Korea Focus*. 2002. 02. 16. http://www.koreafocus.or.kr/design1/Society/view.asp?volume_id=18&content_id=805&category=D (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

¹⁹ Lee Suk-Tae: *Problems With Korea's Family 'Headship' System*, i. m.

²⁰ Namyun Insoon: *Time for People to Discard the Family Headship System*. In: *Korea Focus*. 2005. 03. 11. http://www.koreafocus.or.kr/design1/Society/view.asp?volume_id=39&content_id=138&category=D (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

²¹ Norimitsu Omishi: *Divorce in South Korea: Striking a New Attitude*. In: *The New York Times*. 2003. 09. 21. <http://www.nytimes.com/2003/09/21/world/divorce-in-south-korea-striking-a-new-attitude.html> (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

²² Kim Junghyun: *South Korea cools off on hot-headed, speedy divorce*. In: *Reuters*. 2009. 01. 13. <http://www.reuters.com/article/2009/01/13/us-korea-divorce-idUSTRE50C1N620090113> (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

²³ Park Soo-mi: *Coping with Low Birthrate*. In: *Korea Focus*. 2009. 11. 20. http://www.koreafocus.or.kr/design2/Society/view.asp?volume_id=92&content_id=102803&category=D (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

²⁴ Theresa Kim Hwa-young: *South Korea has world's lowest birth rate*. In: *AsiaNews*. 2010. 02. 26. <http://www.asianews.it/news-en/South-Korea-has-world%E2%80%99s-lowest-birth-rate-17738.html> (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

²⁵ *S. Korea to spend billions of dollars to boost birth rate*. In: *AFP*. 2010. 10. 26. http://www.channelnewsasia.com/stories/afp_asiapacific/view/1089445/1.html (Megtekintés: 2012. 06. 07.)

²⁶ *Knowing the Sex of Unborn Child Threatens Its Life*. In: *Korea Focus*. 2008. 08. 02. http://www.koreafocus.or.kr/design2/Society/view.asp?volume_id=76&content_id=102165&category=D (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

²⁷ Chung Woojin és Monica Das Gupta: *The Decline of Son Preference in South Korea: The Roles of Development and Public Policy*. In: *Population and Development Review*. Vol. 33, No. 4 (2007 december), 757–783. o. (Forrás: JSTOR. Letöltés: 2014. 02. 20.)

1 tudomány és társadalom

²⁸ Donald N. Clark, i. m. 174. o.

²⁹ Kim Soung-Yee: No more overseas adoption! In: *Korea Focus*. 2004. 08. 10. http://www.koreafocus.or.kr/design1/Society/view.asp?volume_id=36&content_id=60&category=D (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

³⁰ Ez utóbbi mondat forrása: Cho Young-tak: *Father's Interest in Children's Education*. In: *Korea Focus*. 2011. 04. 04. http://www.koreafocus.or.kr/design3/society/view.asp?volume_id=110&content_id=103551&category=D (Megtekintés: 2014. 03. 25.)

³¹ További felhasznált irodalom: Hahm In-hee: *The 'Give Up Three' Generation and New Marriage Process*. In: *Korea Focus*. 2012. augusztus http://www.koreafocus.or.kr/design3/society/view.asp?volume_id=143&content_id=104944&category=D (Megtekintés: 2014. 03. 19.); Kim Myung-Hye: *Changing Relationships between Daughters-in-Law and Mothers-in-Law in Urban South Korea*. In: *Anthropological Quarterly*. Vol. 69, No. 4 (1996 október), 179–192. o. (Forrás: JSTOR. Letöltés: 2014. 02. 20.); Kim Seung-kyung: *Class Struggle or Family Struggle? The Lives of Women Factory Workers in South Korea*. Cambridge University Press. Cambridge, 1997; Lee Man-Gap: *Sociology and Social Change in Korea*. Seoul National University Press. Seoul, 1982; Andrew C. Nahm: *Korea – Tradition and Transformation. A History of the Korean people*. Hollym, New Jersey and Seoul, 1988; Song Chan-shik: *Genealogical Records*. In: *Korea Journal*. 1977. 5. szám

